

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بازاندیشی قتل ترحم آمیز (اتانازی)

در فقه اسلامی و حقوق موضوعه

کاظم خسروی

مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی رضوی

سرشناسه: خسروی، کاظم، ۱۳۶۷ -

عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc

عنوان و نام پدیدآور: بازاندیشی قتل ترحم‌آمیز (اتانازی) در فقه اسلامی و حقوق موضوعه / کاظم خسروی.
مشخصات نشر: مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مرکز پژوهش، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۱۶ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۴-۴۱-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۱۱-۱۱۶.

موضوع: مرگ آسان (فقه)

موضوع: Euthanasia (Islamic law)

موضوع: مرگ آسان -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

موضوع: Euthanasia -- Religious aspects -- Islam

موضوع: مرگ آسان -- قوانین و مقررات -- ایران

موضوع: Euthanasia -- Law and legislation -- Iran

موضوع: مرگ آسان -- قوانین و مقررات

موضوع: Euthanasia - Law and legislation

موضوع: حقوق تطبیقی

موضوع: Comparative law

شناسه افزوده: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مرکز پژوهش

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۵۳۶۵/م۶/۱۹۸P

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۸۵۷۴۰

بازاندیشی قتل ترحم‌آمیز (اتانازی) در فقه اسلامی و حقوق موضوعه

نویسنده: کاظم خسروی

داوران علمی کتاب: آیت‌الله دکتر سیدمصطفی محقق داماد (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر عبدالرزاق جوان جمع‌فوری
بجنوردی (دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد)، دکتر عباس شیخ‌الاسلامی (دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی مشهد)،
و دکتر اسماعیل آقابابایی بنی (استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی)

ویراستار: هادی ثانی

طراح جلد: حمید نخعی

چاپ اول: دی ۱۳۹۷

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

حروف چینی و صفحه‌آرایی: واحد نشر مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی رضوی

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

مرکز توزیع: مشهد مقدس، حرم مطهر، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی

صندوق پستی: ۱۱۹۳-۹۱۷۳۵ تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۳۲۲۳۶۸۱۷

www.razavi.ac.ir

حقوق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۷	سخن نام
۹	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۷	بخش نخست: کلیات
۱۷	فصل نخست: واژه‌شناسی
۱۸	مبحث اول: تعریف اتانازی
۲۲	مبحث دوم: مصادیق مشابه اتانازی
۲۲	گفتار اول: خودکشی
۲۵	گفتار دوم: خودکشی به کمک پزشک
۲۶	مبحث سوم: اقسام اتانازی
۲۶	گفتار اول: اتانازی فعال
۲۷	گفتار دوم: اتانازی انفعالی
۲۷	گفتار سوم: اتانازی داوطلبانه
۲۷	گفتار چهارم: اتانازی غیرداوطلبانه
۲۸	فصل دوم: ملاحظات اخلاقی در اقسام اتانازی
۲۸	مبحث اول: اتانازی فعال و انفعالی
۳۲	مبحث دوم: اتانازی داوطلبانه و غیرداوطلبانه
۳۳	فصل سوم: سیر تاریخی اتانازی
۳۶	بررسی اجمالی اتانازی در برخی از کشورها

- گفتار اول: انگلیس ۳۶
- گفتار دوم: هلند ۳۹
- گفتار سوم: استرالیا ۴۰
- گفتار چهارم: آلمان ۴۰
- گفتار پنجم: آمریکا ۴۱
- گفتار ششم: سوئیس ۴۲
- گفتار هفتم: بلژیک ۴۳
- گفتار هشتم: فرانسه ۴۳
- گفتار نهم: لبنان ۴۴
- فصل چهارم: ادل مخالفان و موافقان اتانازی ۴۴
- مبحث اول: بررسی دلایل مخالفان اتانازی ۴۴
- دلیل اول: آسیب‌پذیر بودن ۴۴
- دلیل دوم: کسب کیفیت مراقبت‌های پزشکی و ازبین‌رفتن اخلاق پزشکی ۴۶
- دلیل سوم: جلوگیری از پیشرفت پزشکی ۴۸
- دلیل چهارم: تأثیر نقش ناراده و طرافان ۵۰
- دلیل پنجم: اصل تقدس حیات ۵۰
- دلیل ششم: مخالفت با مشیت الهی ۵۲
- دلیل هفتم: انتقادات عملی ۵۳
- مبحث دوم: بررسی دلایل موافقان اتانازی ۵۴
- دلیل اول: احترام به انتخاب فردی و اراده شخصی ۵۴
- دلیل دوم: نظریه اصالت فایده ۵۶
- الف: کیفیت زندگی ۵۶
- ب: مسائل اقتصادی ۵۷
- ج: بهترین منافع ۵۷
- دلیل سوم: حق مرگ باعزت ۵۷
- دلیل چهارم: نظریه رأفت و ترحم ۵۸
- دلیل پنجم: اصل تأثیر دوگانه ۵۸
- دلیل ششم: برخی دلایل دیگر ۵۹
- بخش دوم بررسی مبانی فقهی-حقوقی اتانازی ۶۳

۶۳	فصل نخست: حکم تکلیفی و وضعی اتانازی
۶۸	مبحث اول: صاحب حق قصاص، اولیای دم یا مجنی علیه؟
۶۹	مبحث دوم: اسقاط مالم یجب
۷۲	مبحث سوم: تقدم منافع اجتماعی بر منافع فردی
۷۲	مبحث چهارم: بقای حرمت قتل با وجود رضایت مجنی علیه
۷۵	مبحث پنجم: عدم تأثیر انگیزه در قوانین کیفری
۷۶	فصل دوم: واکاوی ادله مخالفان اتانازی در حکم وضعی آن
۷۶	مبحث اول: صاحب حق قصاص اولاً و بالذات مجنی علیه است
۸۳	مبحث دوم: بررسی اشکال اسقاط مالم یجب
۸۷	مبحث سوم: متضرر از اتانازی، جامعه یا فرد؟
۸۷	مبحث چهارم: لزوم تفکیک بین حکم تکلیفی و وضعی اتانازی
۸۸	مبحث پنجم: تأثیر انگیزه در مجازات تعزیری اتانازی
۹۰	فصل سوم: بررسی لایل دیگر در سقوط قصاص اتانازیست‌ها
۹۰	مبحث اول: استناد به عدّه درء
۹۴	مبحث دوم: استناد به اینه البرانه
۹۷	مبحث سوم: توهم کمال در عبارات فقها
۱۰۴	فصل چهارم: مجازات اتانازی
۱۰۹	نتیجه‌گیری
۱۱۱	کتاب‌نامه
۱۱۱	الف. منابع فارسی
۱۱۴	ب. منابع عربی
۱۱۵	ج. مقالات
۱۱۶	د. منابع انگلیسی

پیشگفتار

به قلم دکتر حسین میرمحمدصادقی^۱

به نام خداوند جان و خرد

موضوع کشته‌های عذوفت‌آمیز (mercy killings) یا اوتانازی (euthanasia) از جمله سائلی است که به‌ویژه طی دهه‌های اخیر از سوی حقوق‌دانان، روحانیون، شاغلین به حرفه‌های مختلف پزشکی و فلاسفه مورد بحث قرار گرفته و همواره موافقان و مخالفانی داشته است. از یک سو، کسانی، به‌ویژه اخلاق‌گرایان و معتقدان به ادیان، بر این باورند که حیات انسان به‌عنوان یک عطیة الهی، مقدس و غیرقابل‌تشدید است و کسی جز خداوند حق ندارد آن را، حتی با رضایت خود شخص، از این‌بازستاند. از سوی دیگر، کسانی، مثل پزشکان و شاغلین در سایر حرفه‌های پزشکی، حتی خانواده‌های بیماران صعب‌العلاج، که از نزدیک با مشکلات نیزگونه بیماران دست‌به‌گریبان‌اند، اقداماتی از این دست را انسان‌دوستانه و کاملاً منطبق بر موازین اخلاقی می‌دانند. برخی از حقوق‌دانان در این مورد، حدس تا آنجا که بحث اوتانازی منفعلانه مثل ندادن دستگاه‌های کمک حیات به بیماران یا بازگرفتن این‌گونه تجهیزات از آنان، پیش می‌آید، در احراز رابطه سببیت بین

۱. استاد و مدیر گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

این‌گونه اقدامات و مرگ بیمار تردید کرده و اظهار می‌دارند مرتکبان یا تارکین این افعال، در واقع، مانع مرگ بیمار نشده و فقط به وی «اجازه مردن» داده‌اند نه اینکه باعث مرگ بیمار شده باشند، و بنابراین، از این لحاظ نیز محکوم کردن آنها به ارتکاب قتل توجیهی ندارد.

بر اساس چنین استدلال‌هایی، در کشورهای مختلف مثل هلند، اوتانازی با رعایت شرایطی، مجاز و مرتکب آن غیرقابل تعقیب دانسته شده است. در برخی از کشورهای دیگر مثل انگلستان، علی‌رغم آنکه پیشنهاد «کمیسیون حقوقی» در برانکه چنین قتل‌هایی جرم خاص محسوب شده و با حداکثر دو سال حبس قابل مجازات باشد توسط پارلمان پذیرفته نشد، راه‌هایی مثل استناد به مسئولیت معنوی ناشی از اختلال دماغی مادون جنون مرتکب یا تحریک شدن مرتکب در ارتکاب قتل وجود دارد که به موجب آنها اتهام مرتکب از قتل عمدی به قتل برآمده می‌تواند تقلیل می‌یابد. به‌علاوه، در موارد مختلفی، پزشکان و مسئولان بیمارستان‌ها برای این‌گونه بیماران با مراجعه به دادگاه‌ها موفق به اخذ مجوز خاص برای قطع دستگاه‌های حیاتی متصل به بدن بیماران شده‌اند.

در کتاب حاضر، جناب آقای کاظم خرم‌روی دانش‌آموخته دوره کارشناسی ارشد، و دانشجوی دوره دکتری حقوق جزا، بر اساس سناسی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ضمن بررسی سیر تاریخی اوتانازی و ادله موافقان و مخالفان آن، موضع نظام‌های مختلف حقوقی و کشورهای مخفف را نسبت به این پدیده بررسی کرده و این موضوع را از دیدگاه فقهی هم مورد غور و کنکاش قرار داده‌اند. امیدوارم مطالب مطروحه برای خوانندگان این کتاب مفید واقع شود، و برای مؤلف محترم تداوم توفیق در انجام فعالیت‌های پژوهشی را از درگاه ایزد منان مسئلت دارم.

حسین میرمحمدصادقی

تهران - بهار ۱۳۹۷